

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЦЕПТУ "РІЧ" У ДИСКУРСІ ТЕОРЕТИКІВ АКТОРНО-МЕРЕЖЕВОГО ПІДХОДУ

У фокусі дослідження статті – зміщення інтерпретаційних рамок у сучасній соціологічній думці, зокрема поворот до матеріальності. Розглядаються питання, пов'язані з особливостями функціонування концепту "річ" у дискурсі теоретиків акторно-мережевої теоретичної орієнтації. Розкривається зміст деяких базових концептів провідного французького методолога, філософа і соціолога науки Бруно Латура у межах зусиль зі створення нової оптики соціологічної дисципліни та ревізії класичних проблем.

Ключові слова: актор-мережа, конструктивізм, матеріальність, річ, політичне, наука, суспільство, природа.

Конова Яна Вячеславівна, аспірантка кафедри практичної психології, соціології та соціальної роботи, Приватний класичний університет

Функционирование концепта "вещь" в дискурсе теоретиков акторно-сетевых подходов

В фокусе исследования статьи – смещение интерпретационных рамок в современной социологической мысли, в частности поворот к материальности. Рассматриваются вопросы, связанные с особенностями функционирования концепта "вещь" в дискурсе теоретиков акторно-сетевой теоретической ориентации. Раскрывается содержание некоторых базовых концептов ведущего французского методолога, философа и социолога науки Бруно Латура в рамках усилий по созданию новой оптики социологической дисциплины и ревизии классических проблем.

Ключевые слова: актор-сеть, конструктивизм, материальность, вещь, политическое, наука, общество, природа.

Kononova Yana, Postgraduate, the psychology, sociology and social work chair, Private classical university

The functioning of the concept "thing" in discourse of the actor-network approach theorists

The interpretive framework translocation, being happening in contemporary sociological thought and the turning to materiality are in the focus of this study. The problems associated with the peculiarities of the concept "thing" functioning in discourse of the Actor-Network approach theorists are considered. Within the confines of efforts to create a new optics of the sociological discipline and the classical problems revision the content of the French leading methodologist, philosopher and sociologist of science Bruno Latour basic concepts is revealed.

The modern science is beginning to deal with the complex socio-natural systems, when sociological or natural-scientific methods particularly for object research and interpretation are inadequate: the centaurs objects are the feature of scientific knowledge at the end of the XX and the beginning of the XXI century. One of the solutions of this situation is the Actor-Network Theory (ANT) implementations, which are submitted in Bruno Latour works. Bruno Latour is the philosopher and sociologist of science, anthropologist, professor and vice president of Institute for Science Political Sciences of Paris. The methodological orientation of Latour's research program is to make things public, that means to see scientists and engineers activities in a new light. In scientific laboratories as Latour shows, classic disjunction of nature and politics composing the modernist constitution of our ideas is no longer in force. This constitution, embodied in theoretical knowledge, where the rigid separation of the natural from the social with their further specular contradistinction and coalescence in recognizable scenes of interaction between nature and culture is being enforced. According to Latour it leads to contradictions between reality and construction in modernist philosophies.

Latour uses four theoretical possibilities for problematizing the emergence of social phenomena, the new agents and innovations. In each of these perspectives the various aspects of constructing things are investigated and positivist and postpositivist approaches are reconsidered. They can be enumerated as follows: 1). the concept of second empiricism, offering a new understanding of the collective experience and current practices; 2). concept of interobjectivity, offering specific development of things materiality reflection; 3). constructivist metaphor of trial of strength, investigating the transformation of things from weak hypotheses to the right-full agents of collective reality; 4). the sociology of associations project, exploring the principal modes of different groups and communities composing and association.

The first empiricism, appropriated to positivist paradigm of scientific researches scheme and Kantian transcendentalism are opposed to the second empiricism in Latour's statements – pluralistic practical metaphysics of all collective reality agents are approved. The things taken in such a focus, appear as the controversies sources. The term matter of concern should replace the term matter of fact from the positivist approach.

The problem of interchange of properties between all participants of relations such as people and material objects is also developed in Latour's works. None of the parties in this case are vested in a privileged status. The involvement of material objects in human affairs testifies not only about embodied designs of engineers, but also about the creating of new social relations and the emergence of unexpected sources of action. The task is to find a theoretical possibility of studying the exchange between the participants of relations, because the ideology of modernity requires a strict disjunction between human subjectivity and objectivity of natural things, free human intention and physical determinism. In accordance with the modernist principles to combine in assemblages mechanistically functioning things and freely making decisions people would be absurd.

Through reconstruction Pasteur practices and widely deployed social-hygienic movement in France, Latour also captures the contingency of new actors occurrence and constitution such as forces and different interests compositions, and at the same time, he articulates the materiality of process – the amount of spent efforts and resources to create a sustainable network of relationships. The constructivist metaphor of trial of forces is developed in these two directions.

The investigation of the variation emergence in the life of communities is in the focus of Latour's the Sociology of Translation. This is the fundamental difference between the ontological presuppositions of Sociology of Translation and the whole fan of present-day Theories of Practice, elaborated on the daily routine phenomenology and centred on routinized activity of human relations subjects. The elements of Latour's constructivist ontology are various heterogeneous elements such as strengths, interests, influences, participations and various modes of existence, in which different heterogeneous relations linkages are assembled.

The works of the Actor-Network approach theorists are deployed on the background of inevitable syncretic approaches and the general theoretical interest in the development of social sciences and humanities proper methodology. The high demand and the crucial role of these sciences are combined with their poor cognitive status, forcing to refer them to weak or disadvantaged disciplines, to contradistinguish them potent and prosperous the natural sciences. At the same time, the bulk of the philosophical methodology is related to natural sciences, being mainly a generalization of the physics experience development and ignores practically the specificity of social knowledge. Thus pragmatics of Latour's project is to problematize proper humanities methodology possibilities and to attempt to reorganize the scientific knowledge paradigm.

Key words: actor-network, constructivism, materiality, thing, politics, science, society, nature

Одним з маркерів зміщення інтерпретаційних рамок, що відбувається в сучасній соціологічній думці, є "поворот до матеріальності", як його визначили Д. Пелс, К. Хезірінгтон, Ф. Ванденберге [30]. Наука починає мати справу зі складними соціо-природними комплексами, для дослідження та інтерпретації яких недостатні ні соціологічні, ні природно-наукові методи. Об'єкти-кентаври – особливість наукового знання кінця XX – початку XXI століття. Як підкреслює О.П. Огурцов, межі конструктивізму задані самою природою, але при цьому не може йтися про просте повернення до натуралізму: "Відчувається, що ми напередодні нової онтології – не онтології виготовленої та інструментально використовуваної речі, а онтології речі, зрозумілої в контексті природного конструктивізму і конструктивного дизайну природи <...> на противагу тій параметризації якостей речей, яка пов'язана з класичною наукою і на противагу перетворенню речі в соціальну функцію, європейська культура вже виступила "на стороні речей", повернулась "до самих речей", до їх рідкості, унікальності, наочності, зримості" [14, 751]. Одним з рішень ситуації, що склалася, стала акторно-мережева теорія, представником якої виступає філософ і соціолог науки, антрополог, професор і віце-президент з науки Паризького інституту політичних наук Бруно Латур. Оскільки об'єктам в акторно-мережевої орієнтації відводиться провідна роль у створенні і підтримці стійких колективних зв'язків, то, відповідно, за допомогою рефлексії речовинності та ревізії старих проблем. Дослідженням творчості теоретиків акторно-мережевого походу займалися зарубіжні дослідники: Е. Доманська, О. Столярова, С. Неретина, О. Огурцов, В. Вахштайн та інші. Імена вітчизняних дослідників автору статті не відомі.

Об'єктом дослідження статті є інтелектуальна творчість Бруно Латура, зокрема публікації, видані в різні роки. Предметом розгляду є питання, пов'язані з особливостями функціонування концепту "річ" в науковому дискурсі теоретиків акторно-мережевого підходу.

Методологічна установка дослідницької програми Латура складається, за словами самого автора, у "виведенні речей на світло, до їх свободи", що означає побачити в новому світлі діяльність вчених і інженерів. Саме тут не діють, як показує Латур, класичні розмежування природи і політики, що становлять "новочасову конституцію" [8, 46] наших уявлень. У термінології Латура цей термін відсилає до фундаментальних установок модерністського мислення. Ця конституція, втілена у теоретичному знанні, де проводиться жорстке розмежування природного від суспільного з їх подальшим дзеркальним протиставленням і зрощенням в уже звичних картинах взаємодії природи і культури призводить до суперечностей між реальністю і конструкцією у "новочасових філософіях" [8, 180]. Політика і природа виявляються тісно пов'язаними в "катівнях науки", де можна спостерігати механізм фабрикації природи [17, 249]. Латур використовує чотири теоретичних можливості для проблематизації виникнення соціальних феноменів, нових агентностей та інновацій. У кожному з цих ракурсів досліджуються ті чи інші аспекти конструювання речей і проводиться ревізія позитивістських і постпозитивістських підходів. Їх можна перерахувати так: 1) концепція "другого емпіризму" (second empiricism) [18, 115], що пропонує нове розуміння колективного досвіду та існуючих практик; 2) концепція "інтероб'єктивності" (interobjectivity) [9, 169], що пропонує специфічну розробку проблеми матеріальності об'єктів; 3) конструктивістська метафора "випробування сил" (trial of strength) [17, 158], що досліджує перетворення речей від слабких гіпотез до повноправних агентів реальності; 4) проект "соціології асоціацій" (sociology of associations) [18, 9], який досліджує основні модуси збирання або асоціювання різних колективів і спільнот. Нижче спробуємо розкрити докладніше ці ідеї. Маркерами систематизації слугуватимуть теоретичні ракурси – як вони розробляються в акторно-мережевому підході у співвіднесенні з проблематизацією класичних термінів.

Другий емпіризм. "Першому емпіризму" і кантіанському трансценденталізму протиставляється "другий емпіризм" – плюралістичність "практичних метафізик" (practical metaphysics) агентів реальності [18, 50]. Речі, взяті в такому фокусі, постають джерелами контроверз. Термін "предмет інтересу"

(matter of concern) повинен замінити термін "фактичний стан справи" (matter of fact) позитивістського підходу [18, 87]. "Якщо ми погоджуємося взяти до уваги всі розбіжності і невизначеності з приводу нечоловіків, ми незабаром будемо змушені визнати, що фактичний стан описує все розмаїття акторів, які населяють наш світ, аж ніяк не краще, ніж поняття "соціальне", "символічне" і "дискурсивне" описують, що таке людське" [18, 110].

Дихотомія природи і культури характерна, як показує Латур, тільки ідеології модерну. Без проведення ревізії термінів гетерогенне асоціювання, що пропонується, потерпить невдачу, оскільки на зібрані елементи знову будуть наклеєні ярлики "матеріальне" і "символічне" [18, 8]. Як джерела контроверз і невизначеностей, речі в акторно-мережевої теорії збирають навколо себе колективи, інтереси, світи і логіки. У цьому полягає ще один спосіб їх концептуалізації: як "зібрань". Речі збирають колективи навколо себе, але і самі по собі вони – суспільства. "Будь-яка річ є суспільство і всі речі суть суспільства" [24, 58], – пише Г. Тард, якого французький дослідник вважає своїм попередником. "Наскільки я бачу, речі незаслужено звинувачуються в тому, що вони – просто речі, – розвиває думку Тарда Латур. – Нам корисніше було б повернутися до англосаксонської та романської етимології цього слова, щоб згадати, що всі речі (латинське *res*, а також *causa*) означають ансамбль судової природи, який зібраний навколо предмета обговорення, *res*, що породжує як конфлікт, так і згоду" [10, 354].

Поворот до матеріальності: інтероб'єктивність. Соціологічний спосіб аналізу, в принципі, змушує абстрагуватися від матеріальності, оскільки предмет соціології оформляється і виникає у "світах сенсу" [2, 95]. Можна вказати на деякі відомі концепції, що тяжіють до символічного заміщення: річ як власність у філософії права Гегеля [3]; персоніфікація соціальних відносин в критиці товарного фетишизму К. Маркса [12]; артефакт культури в формальній соціології Г. Зіммеля [5]; підручний засіб найближчого оточення у фундаментальній онтології М. Гайдеггера [16]; симулякр, система маркування соціального статусу в аналізі суспільства споживання Ж. Бодрійяра [1]; об'єкт, що оформлюється в дискурсивних практиках в археологічному методі М. Фуко [15]; реквізит, що фреймує ситуацію, якір соціальної взаємодії в фрейм-аналізі І. Гофмана [4]; як-якщо-б-об'єкт, а пізніше орієнтований об'єкт, що залежить від ситуації, в яку він включений, – в етнометодології Г. Гарфінкеля [26].

Початок матеріалістичного напрямку було покладено соціальними антропологами М. Томпсоном, М. Дугласом, Б. Ішервудом, а також І. Копитовим і А. Ападюраї, що сформулювали соціальну програму вивчення життя речей [2, 97]. Були запропоновані кілька програм введення матеріальних об'єктів у горизонти соціологічного розгляду: концепція соціального об'єкта Р. Харрі [27]; культурної біографії речей І. Копитова [28], "об'єкт-центричної соціальності" К. Кнорр-Цетіни [6]; "інтероб'єктивності" Б. Латура [11]. У фокусі уваги Латура – обмін властивостями між усіма учасниками відносин: людьми і матеріальними об'єктами. Жодна зі сторін при цьому не наділяється привілейованим статусом. Залучення матеріальних об'єктів у справи людей свідчить не тільки про втілені задуми, а й про виникнення нових соціальних відносин, непередбачуваних джерел дії [20]. Завдання – знайти теоретичну можливість дослідження обміну якостями між сторонами відносин, оскільки ідеологія модерну вимагає строго розрізняти людську суб'єктивність і об'єктивність природних речей, інтенціональну дію і детермінізм. Відповідно до принципів Нового Часу з'єднати в зібраннях механістично функціонуючі речі і вільно приймаючих рішення людей було б абсурдно.

Звертаючись до досліджень життя бабуїнів, Латур показує, що взаємодія лицем-до-лица становить повноцінну соціальну інтеракцію, яка водночас мало що говорить про взаємодію між людьми. Користуючись термінологічним словником етнометодології, розвиваючи ідеї І. Гофмана, він використовує поняття фрейму, щоб за допомогою нього розрізнити одночасність взаємодії бабуїнів, названу комплексною, та взаємодію людей, що визнається як складність, розподілена в часі і просторі. "Щоб перейти від комплексного соціального життя до складного, нам необхідно взяти до уваги делегування, зміщення, передислокацію, перенесення в часі поточної взаємодії, дозволивши йому знайти тимчасову опору в чомусь ще. У чому саме?" [11, 183], – запитує Латур. Відповідь лежить у реконструкції виробництва, функціонування та циркуляції матеріальних об'єктів світів природ-культур. Розрізнення природи і культури заявляє про себе лише як "антропологічна деталь" західного мислення вже на етапі осмислення практик. Отже, взаємодія не може слугувати відправною точкою, оскільки вона завжди вміщена в деяку систему фреймів, що розмивається системою мереж, що йдуть через неї у всіх напрямках. Суспільство ж конституюється "гетерогенезисом" – асоціюванням самих різних сил, а також постає в акторно-мережевому підході результатом роботи щодо збирання і підсумовування. Отже, неможливо виходити ні з колективного, ні з індивідуального актора.

"Театр випробувань сил". "Вивести речі на світ" в термінології Латура означає побачити поновому роботу вчених. Проводячи реконструкцію діяльності Пастера та розгорнутого ним соціально-гігієнічного руху у Франції, Латур фіксує контингентність виникнення і становлення нових акторів у композиції сил і різних інтересів та одночасно матеріальність процесу – кількість зусиль і коштів, витрачених на створення стійкої мережі відносин. Конструктивістська метафора "театру випробувань сил" розвивається в цих двох напрямках. Обрис, фігурація нового претендента на звання елемента реальності створюється в процесі випробування сил. Його відкриття просувається не відразу – це результат прогресуючого уточнення та затвердіння спочатку лише слабкої гіпотези. Вихідне припущення – лише "пролог до реальності", яке ще не обов'язково актуалізується [20, 141]. У лабораторній практи-

ці спочатку з'являється сигнал опору, який реєструється як перший слід, залишений актантом. Потім виникає припущення про його природу. Поступово створюється список характеристик того, що проявляється. Інша нитка міркувань стосується нередукованості та опірності природних об'єктів. "Речі мають специфічну властивість неподільності на первинні та вторинні якості, – пише Латур. – Вони надто реальні, щоб бути уявленнями, і занадто спірні, невизначені, збірні, мінливі, зухвалі, щоб грати роль незмінних, застиглих, нудних первинних якостей, якими назавжди оснащений універсум" [10, 357]. Складність роботи вченого полягає в створенні такої експериментальної ситуації, в якій дала б про себе знати опірність об'єкта у якості нових ознак і списків ланцюжків реакцій. В описі цього спостереження і складається метафора Латура про "підготовку сцени" вченими, на якій, наприклад, у випадку Пастера, "мікроби билися як чорти в боях за приписування каузальності" [17, 78]. Приписувати всі дії тільки природним силам – наївний реалізм; тільки вченому – не менше наївний конструктивізм.

Так опис процесу перетворення слабкої гіпотези в твердження, що всі поділяють, протиставляється кореспондентам теоріями істини, що пропонують різні критерії істинності для звірки та репрезентації наукових результатів. Концепт істини як "чесної гри" і концепт об'єктивності як здатності заперечувати протиставляються поняттю наукової об'єктивності. Ці ідеї, доповнюючи і розкриваючи одна одну, уточнюють і розвивають конструктивістську онтологію сил.

Соціологія трансляцій. Вивести речі на світ – це пред'явити досвід колективних практик. У фокусі соціології трансляцій – життя спільнот і дослідження процесів виникнення змін, "квантів інновацій" (в термінології Г. Тарда) [25, 96]. В цьому і полягає принципова відмінність онтологічних передумов соціології трансляцій від низки сучасних теорій практик, побудованих на феноменології повсякденності і зосереджених на рутинізованій діяльності суб'єктів людських відносин. Елементами конструктивістської онтології Латура стають різні гетерогенні елементи – сили, інтереси, впливи, участі, а також "модуси екзистенції", що відсилають до різних способів існування людей модерну та в яких збираються різні зчипки гетерогенних відносин [22]. Елементи гетерогенних мереж можна визначити в трьох фокусах: становлення нових агентностей ("театр випробування сил"), обмін властивостей (інтероб'єктивність) та збирання світів і колективів (асамбляжі відносин). Кращою мовою для опису цих процесів Латур вважає мову політики. Але й сама по собі соціологія трансляцій заявлена як політичний проект в тому сенсі, який вкладає в поняття політичної роботи сам теоретик: "визначення, який саме світ, яким ми спільно володіємо" [10, 356].

Принциповим є загострення уваги не на самій мережі, а на її елементі, що розуміється як *worknet* (гра слів: *worknet* – *network*), який конструює зчипки та зв'язки між різнорідними агентами [18]. Для опису цього процесу Латур пропонує взяти за відправну точку концепту дії опосередкування – процес, який неможливо визначити в термінах входу і виходу, суб'єкта та об'єкта, причини і наслідку, потенційності та дійсності. Ідея опосередкування зберігає дві риси дії: появу нового та неможливість створення з нічого (*ex nihilo*). Дія розглядається акторно-мережним підходом як опосередкування дій іншого. Звідси неможливість редукування актора або силових полів, або структури. Для позначення такого дифузного елемента дії, кванта зміни Латур вводить термін актант, запозичений ним з лінгвістики: "Немає ні акторів з одного боку, ні силових полів – з іншого. Є тільки актори-актанти, кожен з них може тільки включитися в дію за допомогою асоціації з іншими, що здивували або перевершили його / її / це" [11, 189]. Актантами можуть бути як людина, так і не-люди: організації, бактерії, вимірювальні прилади, наукові статті, теореми. Актант не є джерелом дії. Так Латур підходить до ще одного концепту, що описує робочий елемент мережі (*worknet*): актант є медіумом, а мережа – мережею перекладу: трансляції або медіації. Загалом феноменологія трансляції полягає не в домінуванні людей над речами і не в домінуванні речей над людськими акторами, а в їх обоїпільній захопленості.

Отже, соціальні науки повинні знову стати інструментами активного перетворення і суспільства, і мислення. Прагматика проекту Латура полягає в проблематизації власної методології гуманітарних наук та спробі реорганізації парадигми наукового знання. Традиція наукового знання предметна і натуралістична [13], оскільки впевнитися в істинності можна лише тоді, коли знання, існуючи незалежно від свого об'єкта, каже нам про нього як про позапокладену нам природу. При цьому існування самого суб'єкта, що виділяє цей фрагмент природи та проводить опредмечування, не піддається сумніву – воно безумовно завдяки своїй самоочевидній даності. В наслідуванні ідеалам науковості сучасним дослідникам бачиться ігнорування власної гуманітарної проблематики, що має працювати з такими ситуаціями, де все даності, навпаки, постають спірними, а підстави для оцінки – плюралістичними. Парадоксальна теза "знання має бути позбавлене науки" [17, 198] спрямована не проти досліджень, а підкреслює необхідність у побудові методології досліджень нового типу.

Література

1. Бодрийяр Ж. Система вещей / Ж. Бодрийяр; [пер. с фр. С. Зенкин]. – М.: Рудомино, 2001. – 95 с.
2. Вахштайн В. Возвращение материального. "Пространства", "сети", "потoki" в акторно-сетевой теории / В. Вахштайн // Социологическое обозрение НИУ ВШЭ. – 2005. – Т. 4. – № 1. С. 94–115.
3. Гегель Г.-В.-Ф. Философия права / Г.-В.-Ф. Гегель; [пер. с нем. М. И. Левина, Б. Г. Стоппнер]. – М.: Мысль, 1990. – 526 с.
4. Гофман И. Анализ фреймов: эссе об организации повседневного опыта / И. Гофман // Социологический журнал. – 2004. – №3. – С. 45–47.

5. Зиммель Г. Избранное: в 2 т. / Г. Зиммель; [пер. с нем. М. И. Левина]. – М.: Юристъ, 1996. – Т. 2: Со-зерцание жизни. – 1996. – 608 с.
6. Кнорр-Цетина К. Социальность и объекты. Социальные отношения в постсоциальных обществах знания / К. Кнорр-Цетина // Социология вещей: сб. статей. – М., 2006. – С. 267–307.
7. Латур Б. Политика природы / Б. Латур; пер. с фр. Д. Калугина // Неприкосновенный запас. – 2006. – №2. – С. 11–29.
8. Латур Б. Нового времени не было. Эссе по симметричной антропологии / Б. Латур; [пер. с фр. Д.Я. Калугин]. – СПб.: Изд-во Европ. ун-та в С. Петербурге, 2006. – 240 с.
9. Латур Б. Надежды конструктивизма / Б. Латур // Социология вещей: сб. статей. – М., 2006. – С. 169–199.
10. Латур Б. Когда вещи дают отпор: возможный вклад "исследований науки" в общественные науки / Б. Латур // Социология вещей: сб. статей. – М., 2006. – С. 342–365.
11. Латур Б. Об интеробъективности / Б. Латур // Социология вещей: сб. статей. – М., 2006. – С. 169–199.
12. Маркс К. Сочинения: в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Издательство политической литературы, 1955. – Т. 21: Происхождение семьи, частной собственности и государства. – 1970. – 782 с.
13. Марача В.Г. Гуманитарно-практическое знание: рефлексивные аспекты / В.Г. Марача // Рефлексивные процессы и управление: материалы У междун. симп., г. Москва, Россия, 11–13 окт. – 2005 г. – М., 2005. – С. 35–42.
14. Неретина С. С. Реабилитация вещи / С. С. Неретина, А. П. Огурцов. – СПб.: Миръ, 2010. – 800 с.
15. Фуко М. Слова и вещи: Археология гуманитарных наук / М. Фуко; [пер. с фр. В.П. Визгин]. – СПб.: A-cad, 1994. – 408 с.
16. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – М.: Ad Marginem, 1997. – 452 с.
17. Latour B. The Pasteurization of France / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 1993. – 273 p.
18. Latour B. Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory / B. Latour. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 328 p.
19. Latour B. The Powers of Association / B. Latour // Power, Action and Belief: a New Sociology of Knowledge. – London, 1986. – P. 264–280.
20. Latour B. Pandora's Hope. Essays on the Reality of Science Studies / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 1999. – 324 p.
21. Latour B. Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 1987. – 274 p.
22. Latour B. An Inquiry Into Modes of Existence / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 2013. – 520 p.
23. Latour B. Politics of Nature: How to Bring the Sciences Into Democracy / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 2004. – 320 p.
24. Tarde G. Monadologie et sociologie / G. Tarde. – Paris: Les empêcheurs de penser en rond, 1999. – 150 p.
25. Tarde G. La logique sociale / G. Tarde. – Chicago: HardPress Publishing, 2013. – 526 p.
26. Garfinkel H. Ethnomethodology's program: Working out Durkheim's aphorism / H. Garfinkel. – NY.: Rowman & Littlefield Publishers, 2002. – 320 p.
27. Harre R. Material objects in social world / R. Harre // Theory, Culture and Society. – 2002. – V. 19, №5. – P. 11–24.
28. Kopytoff I. The cultural biography of things: commoditization as process / I. Kopytoff // The social life of things. Commodities in cultural perspective. – Cambridge, 1986. – P. 34–45.
29. Fleck L. Genesis and Development of a Scientific Fact / L. Fleck. – Chicago: University of Chicago Press, 1979. – 368 p.
30. Pels D. The status of the object: performances, mediations and techniques / D. Pels, K. Hetherington, F. Vandenberghe // Theory, Culture and Society. – 2002. – V. 19. – №5. – P. 11–19.

References

1. Bodriyyar Zh. Sistema veshchey / Zh. Bodriyyar. – М.: Rudomino, 2001. – 95 s.
2. Vakhshayn V. Vozvrashchenie materialnogo / V. Vakhshayn // Sotsiologicheskoe obozrenie NIU VSHE. – 2005. – Т. 4, № 1. С. – 94–115.
3. Gegel G. V. F. Filosofii prava / G. V. F. Gegel. – М: Mysl, 1990. – 526 s.
4. Gofman I. Analiz freymov: esse ob organizatsii povsednevnogo opyta / I. Gofman // Sotsiologicheskij zhurnal. – 2004. – №3. С. 45–47.
5. Zimmel G. Izbrannoe: v 2 t. / G. Zimmel – М.: Yurist, 1996. – Т. 2: Sozertsanie zhizni. – 608 s.
6. Knorr-Tsetina K. Sotsialnost i obekty. Sotsialnie otnosheniia v postsotsialnykh obshchestvakh znaniia / K. Knorr-Tsetina // Sotsiologii veshchey: sb. statey. – М., 2006. – С. 267–307.
7. Latur B. Politika prirody / B. Latur // Neprikosnovennyy zapas. – 2006. – №2. – С. 11–29.
8. Latur B. Novogo vremeni ne bylo. Esse po simmetrichnoy antropologii / B. Latur. – СПб.: Izd-vo Evrop. un-ta в S. Peterburge, 2006. – 240 s.
9. Latur B. Nadezhdy konstruktivizma / B. Latur // Sotsiologii veshchey: sb. statey. – М., 2006. – С. 169–199.
10. Latur B. Kogda veshchi daiut otpor: vozmozhnnyy vklad "issledovaniy nauki" v obshchestvennyye nauki / B. Latur // Sotsiologii veshchey: sb. statey. – М., 2006. – С. 342–365.
11. Latur B. Ob interobektivnosti / B. Latur // Sotsiologii veshchey: sb. statey. – М., 2006. – С. 169–199.
12. Marks K. Sochineniia v 50 t. / K. Marks, F. Engels. – М.: Izdatelstvo politicheskoy literatury, 1955. – Т. 21: Proiskhozhdenie semyi, chastnoy sobstvennosti i gosudarstva. – 1970. – 782 s.
13. Maracha V. G. Gumanitarno-practicheskoe znanie: reflektivnye aspekty / V. G. Maracha // Refleksivnyye protsessy i upravlenie: materialy 5-go mezhdunarodn. simp., g. Moskva, Rossiya, 11–13 okt. – 2005 r. – М., 2005. – С. 35–42.
14. Neretina S. S. Reabilitatsiia veshchi / S. S. Neretina, A. P. Ogurtsov. – SPb.: Mir, 2010. – 800 s.
15. Fuko M. Slova i veshchi: Archeologiiia gumanitarnykh nauk / M. Fuko. – SPb.: A-cad, 1994. – 408 s.

16. Khaydegger M. Bytie i vremena / M. Khaydegger. – M.: Ad Marginem, 1997. – 452 s.
17. Latour B. The Pasteurization of France / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 1993. – 273 p.
18. Latour B. Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory / B. Latour. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 328 p.
19. Latour B. The Powers of Association / B. Latour // Power, Action and Belief: a New Sociology of Knowledge. – London, 1986. – P. 264–280.
20. Latour B. Pandora's Hope. Essays on the Reality of Science Studies / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 1999. – 324 p.
21. Latour B. Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 1987. – 274 p.
22. Latour B. An Inquiry Into Modes of Existence / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 2013. – 520 p.
23. Latour B. Politics of Nature: How to Bring the Sciences Into Democracy / B. Latour. – Cambridge Mass: Harvard University Press, 2004. – 320 p.
24. Tarde G. Monadologie et sociologie / G. Tarde. – Paris: Les empêcheurs de penser en rond, 1999. – 150 p.
25. Tarde G. La logique sociale / G. Tarde. – Chicago: HardPress Publishing, 2013. – 526 p.
26. Garfinkel H. Ethnomethodology's program: Working out Durkheim's aphorism / H. Garfinkel. – NY.: Rowman & Littlefield Publishers, 2002. – 320 p.
27. Harre R. Material objects in social world / R. Harre // Theory, Culture and Society. – 2002. – V. 19, №5. – P. 11–24.
28. Kopytoff I. The cultural biography of things: commoditization as process / I. Kopytoff // The social life of things. Commodities in cultural perspective. – Cambridge, 1986. – P. 34–45.
29. Fleck L. Genesis and Development of a Scientific Fact / L. Fleck. – Chicago: University of Chicago Press, 1979. – 368 p.
30. Pels D. The status of the object: performances, mediations and techniques / D. Pels, K. Hetherington, F. Vandenberghe // Theory, Culture and Society. – 2002. – V. 19, №5. – P. 11–19.

УДК 26–832(091)14–11

Марковська-Шунькова Зоя Ігорівна
аспірантка кафедри культурології,
Харківська державна академія культури
e-mail: lilitkh@bigmir.net

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ХАСИДИЗМУ

У статті висвітлюється процес формування, становлення та розвитку такого унікального культурного явища в середовищі юдаїзму, як хасидизм, а також простежується трансформація цього поняття крізь час. Висвітлюються основні містичні доктрини юдаїзму, які вплинули на формування хасидизму як однієї з найпоширеніших течій у середовищі юдаїзму. Розкрито основні категорії та поняття, якими оперують хасидські лідери. Виявлені ті доктрини та принципи, які були запозичені хасидами східноєвропейськими у своїх попередників. Зроблено аналіз впливу вчення середньовічного хасидизму на хасидизм нового типу єврейських спільнот Східної Європи.

Ключові слова: містицизм, юдаїзм, Кабала, хасидеї Ашкеназ, Луріанська Кабала, східноєвропейський хасидизм.

Марковская-Шунькова Зоя Игоревна, аспирантка кафедры культурологии, Харьковская государственная академия культуры

Культурно-исторические истоки восточноевропейского хасидизма

В статье освещается процесс формирования, становления и развития такого уникального культурного явления в среде иудаизма, как хасидизм, прослеживается трансформация этого понятия сквозь время. Освещаются основные мистические доктрины иудаизма, которые повлияли на формирование хасидизма как одного из самых распространенных течений в среде иудаизма. Раскрыты основные категории и понятия, которыми оперируют хасидские лидеры. Выявлены те доктрины и принципы, которые были заимствованы хасидами восточноевропейскими у своих предшественников. Сделан анализ влияния учения средневекового хасидизма на хасидизм нового типа еврейских общин Восточной Европы.

Ключевые слова: мистицизм, иудаизм, Кабала, хасидеи Ашкеназ, Луріанская Каббала, восточноевропейский хасидизм.

Markovskaya-Shunkova Zoya, Postgraduate, The cultural studies chair, Kharkov state academy of culture

The cultural historical origins of the Eastern European Hasidism

The impact of Hasidism on the history and culture of the Jewish is great. Since its appearance in the Talmudic times this concept has been transforming, carrying the various semantic connotations. In the Middle ages, the Ashkenazi Jews chose to concentrate on the understanding of the universe, Hasidism and mysticism of this period are the kinds of systems, including theosophy and ethics. Ethical ideal of German Hasidism is connected with intersocial contacts of the Jewish community, with the dominant Christian environment. But the principle of isolation allowed widely to develop already existing religious doctrine, avoiding the creation of something new on the existing basis. Ichuda Hasid developed a system of mystical views containing various aspects of relations with the world and the perception of the